

Anna Myślińska

Portret kobiety (Schützowej)

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 26, 374-378

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANNA MYŚLIŃSKA

PORTRET KOBIECY (SCHÜTZOWEJ)

Il. 1, *Portret kobiety (Schützowej)*, pocz. XIX w.

Autor nieznanym

Portret kobiety (Schützowej)

Pocz. XIX w.

Olej/płótno, 80 x 58,5 cm

MNKi/M/2077

Portret młodej kobiety w ujęciu en face do bioder, lekko pochylonej w lewo, ze splecionymi swobodnie dłońmi. Kobieta ubrana w odciętą wysoko pod biustem białą przezroczystą suknię z podbiciem, z krótkimi bufiastymi rękawami i ozdobnym kołnierzem z falban (materiał z delikatnym pionowym, srebrnym wzorem), na głowie w przezroczystym tiulowym czepcu z dwoma rzędami falban (symbolem stanu małżeńskiego), wokół ramion zarzucony czerwony szal w czarne kropki. Na małym palcu prawej ręki modelki połyskuje delikatny złoty pierścionek. Ciało kobiety pulchne, twarz owalna, oczy piwne, usta pełne, włosy upięte na szczycie głowy, na czole widoczne pojedyncze jasnobrązowe loki. Tło portretu oliwkowozielone, rozjaśnione na prawo od postaci. Portret oprawiony we współczesną złotą ramę, przy licu z ornamentem perełkowym, na zewnątrz delikatnie fazonowanym.

Il. 2. Pałac w Białej Wielkiej, kon. XVIII w. (stan obecny)
fot. <http://www.zabytki-nieruchomosci.com>

Nieznane jest nazwisko autora portretu, ale jego typika wzorowana jest na wizerunkach Francois Gerarda, w klasycyzującej formie, osadzeniu modelu blisko ramy obrazu, wystudiowanej pozie i stonowanym kolorystyce. Mówimy tutaj jedynie o typicy, bo portretowi Schützowej daleko do finezyjnych wizerunków kobiecych pędzla Gerarda.

W pierwszych dekadach XIX wieku kierunek mody kobiecej wyznaczał przede wszystkim Paryż. Uwolnienie mody od sztywnych gorsetów i rogówek inspirowane było wzorami antycznymi, ale wynikało również z demokratyzacji mody, umożliwiającej swobodny ruch w zgodzie z zaleceniami zdrowotnymi. Kobiety nie zrezygnowały zupełnie ze sposobów podkreślania swoich powabów, stosując krótkie półgorseciki lub opaski podtrzymujące piersi – wzór dzisiejszych biustonoszy. Istotną rolę w rozprzestrzenieniu kroju sukien na początku XIX wieku odgrywały żurnale francuskie, angielskie, wiedeńskie i niemieckie, które docierały do rąk polskich elegantek, nawet na odległej prowincji, znane były również wśród mieszczaństwa. Najpopularniejszym kolorem sukien była biel, zarówno na dzień, jak i na wieczór.

Częstym uzupełnieniem delikatnej muślinowej, czy jedwabnej sukni był szal, chroniący przed zmianami temperatury i dodający kobiecie tajemniczości. Dużym uznaniem cieszyły się szale o egzotycznych wzorach, pochodzące np. z Indii. Portretując Schützową malarz przedstawił swobodne, naturalne kształty ciała modelki, ubranej zgodnie z obowiązującą na początku XIX wieku modą.

Portret kobiety (Schützowej) od 1946 roku wchodził w skład zbiorów Muzeum Świętokrzyskiego w Kielcach, a później Muzeum Narodowego w Kielcach (dawny nr S/1071/MŚ). W latach 1988-1996 obraz wypożyczono do Muzeum Wsi Kieleckiej, gdzie poddany został kompleksowej konserwacji i umieszczony w stałej ekspozycji dworu w Suchedniowa (Skansen w Tokarni), wraz z portretem Wilhelma Schütza, 1. poł. XIX w., dawny nr S/1130/MŚ.

Portrety Schützów zostały skradzione z dworu w Tokarni przez nieznaną sprawców 7 grudnia 1996 roku. Po trzech latach prowadzenia postępowania

i po umorzeniu śledztwa *Portret kobiety (Schützowej)* i *Portret Wilhelma Schütza* wykreślono z inwentarza Działu Malarstwa i Rzeźby Muzeum Narodowego w Kielcach (11 października 1999).

Po 14 latach od daty zaginięcia *Portret kobiety (Schützowej)*, odnaleziono w Sokolnikach pod Zgierzem i zwrócono do Muzeum Narodowego w Kielcach (26 lutego 2011). Został ponownie wpisany do zbiorów Działu Malarstwa i Rzeźby, MNKi/M/2077. Po odnalezieniu obrazu na odwrocie nie było dawnych numerów inwentarzowych muzeum. Na temat drugiego utraconego portretu nic do tej pory nie wiadomo.

Omawiając *Portret kobiety (Schützowej)*, warto wspomnieć o innych przedstawicielach rodziny Schützów, którzy przyjechawszy z Saksonii osiedlili się w Polsce i zamieszkali w pałacu w Białej Wielkiej.

Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego podaje informację o położeniu Białej Wielkiej nad rzeką Białką, w gminie i parafii Lelów. W 1827 roku było tam 48 domów i 353 mieszkańców, w 1880 roku 72 domy. O pałacu *Słownik* nie wspomina, chociaż wzniesiony został pod koniec XVIII wieku. Nie odnotowuje jego istnienia również *Katalog zabytków sztuki w Polsce* z 1966 roku.

Pałac wybudował Walenty Józef Zwierkowski – syn Ignacego Zwierkowskiego (adiutanta Kazimierza Pułaskiego) i Marianny Teodory z Kałuskich, bohater wojen napoleońskich, uczestnik m.in. bitwy pod Somosierrą. Klasycystycznej budowli towarzyszył folwark, stawy założone na rozlewiskach rzeki Białki oraz park w stylu angielskim, w którym królowały rzadkie tulipanowce, platany i miłorzęby.

W 1852 roku majątek Zwierkowskich kupił Adolf Ludwik Schütz (1821-1901). Wykształcony solidnie i nowocześnie rolnik był synem Fryderyka i Karoliny z Wilhelmów, których rodzice pochodzili z Saksonii i osiedli w Polsce w połowie XVIII wieku. Fryderyk Schütz (1782-1854) był posłem na Sejm, profesorem Uniwersytetu Warszawskiego, założycielem Komisji Rządowej Przychodów Skarbu Królestwa Polskiego.

Adolf Ludwik Schütz wprowadził do majątku wiele innowacji w uprawie roli i hodowli bydła. Udzielał się społecznie, piastując przez wiele lat godność sędziego gminnego. Był również założycielem Towarzystwa Wzajemnego Ubezpieczenia od Gradobicia, zorganizował Sekcje Rolną Towarzystwa Popierania Przemysłu i Handlu. Dwukrotnie żonaty miał z pierwszego małżeństwa z Krystyną z Koelichenów (1829-1856) syna Adolfa Pawła Schütza (1852-1929), swego spadkobiercę.

W rodzinie Schützów panował zwyczaj nadawania jednemu z synów imienia Adolf. Zgodnie z tą tradycją syn Adolfa Pawła i jego żony Zofii z Wielowiejskich nosił imiona Adolf Antoni Schütz. Urodzony w roku 1902 był ostatnim dziedzicem, bratem Ludwika i Karola Schützów (właścicieli młynów).

Schützowie po spolszczeniu zmienili nazwisko na Szyc i mieszkali w pałacu do II wojny światowej. Trzeci w historii rodu Adolf używał już nazwiska Szyc oraz imienia „Dolek”. Jako oficer Wojska Polskiego brał udział w Kampanii Wrześniowej, z której nie powrócił.

Portret kobiety (Schützowej) z pocz. XIX wieku powstał przed przybyciem rodziny Schützów do Polski, podobnie jak późniejszy o lat kilkadziesiąt *Portret Wilhelma Schütza*, z 1. poł. XIX wieku (zaginiony), typowy przykład malarstwa Biedermeieru. Kim byli dla siebie nawzajem, nieznana z imienia Schützowa i Wilhelm Schütz, jakie łączyły ich więzy pokrewieństwa?, nie wiadomo. Z napisu

Il. 3, *Portret Wilhelma Schütza* (zaginiony), 1. poł. XIX w.

Il. 4, *Portret Wilhelmowej z Maissnerów, Schützowej*, pocz. XIX w.

na zaginionym *Portrecie Wilhelma Schütza* wynikało, że był on dziadem Adolfa [Ludwika] Schütza. Znana z portretu Schützowa nie była na pewno żoną Wilhelma.

W zbiorach Działu Malarstwa i Rzeźby Muzeum Narodowego w Kielcach znajdują się również inne portrety przedstawicieli rodziny Schützów o nieznanym pochodzeniu: *Portret Wilhelmowej z Maissnerów Schützowej*, pocz. XIX wieku, przedstawiający żonę Wilhelma Schütza (być może jest to portret ślubny) oraz *Portret Karoliny Schützowej z dwójką dzieci*, z ok. 1820 roku, na którym widnieją wizerunki Karoliny z Wilhelmów Schütz (ur. w Błoniu w 1796 roku, żony Ferdynanda Schütza) oraz jej dzieci: Elżbiety Joanny (ur. w Warszawie w 1816 roku) i Karola Jana (ur. w Warszawie 1819 roku). Karolina z Wilhelmów była matką wspomnianego wcześniej Adolfa Ludwika (1821-1901). Biedermeierowski w duchu wizerunek matki z dziećmi ma pogodny, sentymentalny charakter. Był kilkakrotnie prezentowany na wystawach w muzeach polskich, takich jak *Portret kobiety*, Muzeum Okręgowe w Piotrkowie Trybunalskim (1990), *Ludzie i style minionych epok*, Muzeum Okręgowe w Rzeszowie (1995/1996), *Malarstwo romantyczne w Polsce* Muzeum Romantyzmu w Opinogórze (2002/2003) oraz *Panie z dworów i pałaców*, Muzeum w Kozłowce (2006). Ustalenie pochodzenia wymienionych obrazów wymaga pogłębionych badań stylistycznych i archiwalnych, bez których nie uda się rozstrzygnąć wszystkich wątpliwości.

Portrety Schützów w zbiorach Muzeum Narodowego w Kielcach pokazują proces polskiej asymilacji pochodzącej z Saksonii rodziny. Dopiero w kontekście ich działalności na rzecz kraju, pamiątek i grobów pozostałych w okolicach Lelowa, odnaleziony *Portret kobiety (Schützowej)* nabiera właściwego znaczenia.

Il. 5, *Karolina Schützowa z dwójką dzieci*, ok. 1820

Karolina z Wilhelmów Schützowa (ur. w Błoniu w 1796 roku, żona Ferdynanda Schütza) oraz jej dzieci: Elżbieta Joanna (ur. w Warszawie w 1816 r.) i Karol Jan (ur. w Warszawie 1819 r.). Matka i rodzeństwo Adolfa Ludwika Schütza.

Anna Myślińska

LITERATURA:

Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, t. I, Warszawa 1880, s. 182.

Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. III woj. kieleckie, z. 12, powiat włoszczowski, pod red. Łozińskiego J. i Wolff B., Warszawa 1966, s. 2.

GoA, Skansen obrabowany, „Echo Dnia” 1996, nr 157 (6084), 9 VII 1996, s. 2.

Kobielska B., *Katalog utraconych dzieł sztuki*, Warszawa 2000, s. 34: 1996, poz. 37 Schützowa, poz. 38 Wilhelm Schütz.

Drabikowska A., Wróciły obrazy z dworu, „Gazeta Wyborcza” Kielce, 9 II 2011, s. 3.

Google: Trasa wycieczki rowerowej: Dookoła Lelowa.